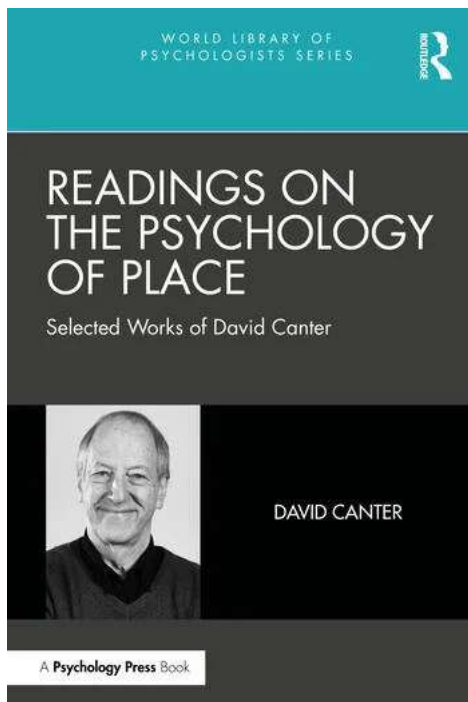

Kirja-arvio

Paikan psykologia: tutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä

Eemeli Hakoköngäs

David Canter 2024. *Readings on the Psychology of Place: Selected Works of David Canter*. Routledge.

Brittiläinen David Canter (s.1944) on tehnyt yli kolmikymmenvuotisen työuran kriminaalipsykologian (forensic psychology, investigative psychology) tutkijana ja aihepiiriä tarkastelevan kansainvälisen tutkimuskeskuksen johtajana. Tätä ennen hän kuitenkin ehti työskennellä yli vuosikymmenen verran tiiviisti arkkitehtuurin ja ympäristön psykologian kysymysten parissa. Canter muun muassa kuului vuonna 1980 toimintansa aloittaneen *Journal of Environmental Psychology* -lehden perustajiin.

David Canterin varhaisten teosten, vain kolmikymppisenä kirjoitettujen, *Psychology for Architects* (1974) ja *The Psychology of Place* (1977) otsikot tiivistävät nuoren tutkijan kunnianhimoisen tavoitteen rakentaa kaikenkattavan lähestymistavan (rakennetun) ympäristön psykologisten ilmiöiden tutkimiseen.

Vaikka *The Psychology of Place* on edelleen Canterin viitatuin teos, harmittelee tutkija, että ympäristön psykologia jäi lopulta 1980-luvulta alkaen asemaansa vahvistaneen ympäristöongelmiin keskittyvän ympäristöpsykologian varjoon. Rikollisuutta koskevan tutkimuksen

yhteiskunnallinen tarve siirsi samoihin aikoihin Canterin omalla uralla tutkijan kiinnostuksen tämän aihepiiriin kysymyksiin.

Monia Canterin varhaisia ympäristöaiheisia artikkeleita ja kirjoja on ollut vaikea saada käsiin ja valitettavan harva tutkija jaksaa palata etsimään uusia ajatuksia yli puoli vuosisataa sitten julkaistuista tutkimuksista, jos ne pitää erikseen kaivaa esille kirjastojen kellareista.

David Canterin 80-vuotispäivän kunniaksi Routledge on julkaissut World Library of Psychologists Series -sarjassa valikoiman Canterin itse valitsemia ympäristön psykologiaa koskevia tekstejä. Kyseisessä sarjassa tutkijat esittelevät julkaisuja, jotka he kokevat uransa merkittävimmiksi.

Readings on the Psychology of Place sisältää 18 artikkelia tai kirjan lukua, jotka on alun perin julkaistu vuosien 1968–2016 välillä. ”Valitut teokset” -periaatteella koottua kirjaa voi lukea sekä tieteenhistoriallisena teoksena – peräti kuudella eri vuosikymmenellä ilmestyneet tekstit osoittavat mikä tieteessä ja sen kielessä on muuttunut – mutta myös valikoimana ajatuksista, joiden tutkija itse katsoo parhaiten kestäneen aikaa ja jotka voisivat tarjota innoitusta aihepiirin tutkijalle nykyäänkin.

Kirja on jaettu neljään osioon, joista ensimmäinen esittelee ”paikan teorian” kehittämistä ja toinen tämän teorian myöhempää arviointia. Kolmas ja neljäs osio käsittelevät tutkimusmenetelmiä sekä tutkimuksen käytännön sovelluksia. Kukin osio on varustettu Canterin uudella johdannolla, joka asettaa vanhat tekstit historialliseen kontekstiinsa ja kartoittaa miten niiden esittämiä ajatuksia on käsitelty myöhemmässä tutkimuksessa. Empiiriset artikkelit, kuten tutkimus avokonttorin optimaalisesta koosta (1968), tarjoavat selkeitä vertailukohtia tähän päivään, ja ihmistä koskevan tutkitun tiedon hyödyntämiseen (hyödyntämättömyyteen) rakentamisessa.

Vaikka Canter sai tutkijan koulutuksen kokeellisen laboratoriopsykologian valta-aikana, osoittavat hänen tekstinsä harvinaista monipuolisuutta ja avoimuutta erilaisten teoreettisten ja menetelmällisten lähestymistapojen soveltamiseen. Uraauurtava ajatus oli jo 1960-luvulla ihmisten määrittäminen aktiivisina toimijoina sen sijaan, että heidät nähtäisiin passiivisi-

na tilojen käyttäjinä. Canter osoitti, että ihmiset eivät välttämättä noudattaneet arkkitehdin suunnitelmaa tilan tarkoituksesta vaan toimivat vuorovaikutuksessa sekä toisten ihmisten että ympäristön kanssa keksien tiloille omia merkityksiä ja uusia käyttötapoja.

Ihmisen tutkimiseksi ”paikassa” Canter esitti jo 1970-luvulla holistista, fenomenologiasta ammentanutta lähestymistapaa, joka huomioisi ulkoisen käyttäytymisen lisäksi fyysisen tilan, sekä sosiaalisen ja emotionaalisen ulottuvuuden yhteen kietoutumisen. Hän myös kysyi, pitäisikö rakennuksia tarkastella objekteina vai subjekteina. Canterin kokonaisvaltainen yritys ihmisen huomioimiseksi tilassa, muistuttaa samana vuonna *Arkkitehti*-lehdessä ilmestynyt suomalaisen psykologin Lauri Rauhalan esittämää huomiota arkkitehtuuria ohjaavista ihmiskäsityksistä ja tarpeesta niiden kriittiseen tietoiseen arviointiin (Rauhala, 1977).

Vaikka Canter oli innokas kehittämään omaa ”paikan teoriaansa” ja siihen sisältyviä käsitteitä, on kaikissa teksteissä käytännönläheinen näkökulma (kirjoittaja itse on luonnehtinut itseään ensisijaisesti soveltavaksi psykologiksi). Canter on vuosikymmenten ajan puhunut ihmislähtöisen suunnittelun puolesta ja korostanut erityisesti ihmisten merkityksenantoprosessin huomioimista tilojen suunnittelussa ja käytössä.

Tutkijan avarakatseisuutta osoittaa sekin, ettei Canter ole tarkastellut ympäristöä mustavalkoisesti yksilön kognition ja aistien näkökulmasta, kuten monet vanhempien kansainvälisten ympäristöpsykologian oppikirjojen kirjoittajat. Kokoomateokseen ei ole sisällytetty Canterin kirjoittamaa esipuhetta *Environmental Social Psychology* (1988) -teokseen, mutta kyseinen teksti on yhä ajatuksia herättävä, ja nostaa esiin käyttökelpoisia ideoita ympäristön sosiaalipsykologian kehittämiseksi. (Sivumennen sanoen, kyseinen teos on ainakin Library of Congress -tietokannan mukaan edelleen ainoa ympäristön sosiaalipsykologia -niminen kirja!)

Tässä arviossa olen suomentanut Canterin tutkimuksen ympäristön psykologiaksi erotuksena erityisesti ympäristöongelmiin ja viime aikoina myös luontoympäristön hyötyihin keskittyneestä ympäristöpsykologiasta. Luontotuhon ja ilmastokriisin aikana ympäristöp-

sykologisen tiedon tarve on ymmärrettävästi jatkuva. Se ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että ihmisen arkisia kokemuksia luonnossa ja rakennetussa ympäristössä, ja näille kokemuksille annettuja merkityksiä on tarpeellista edelleen tutkia psykologian näkökulmasta. Kuten Canter itse huomauttaa, näillä psykologisilla prosesseilla on usein myös suora yhteys ilmastokäyttäytymiseen.

Valikoima David Canterin kirjoituksia toimii hyvänä esittelynä tutkijan ajatteluun. Artikkelikokoelmille ominaisesti tekstit ovat hieman epätasaisia ja usein kiinnostavimpia ovat vanhoja tekstejä esittelevät ja refleктоivat lukujen johdantotekstit. Arkkitehtuurin ja paikan psykologiasta kiinnostuneille kirja nostaa esiin monta vähemmän tunnettua käsitettä ja tarjoaa toivottavasti inspiraatiota aihepiiriin tutkimuksen kehittämiseksi nykypäivänä. Myös Canter itse työskentelee edelleen aktiivisesti vanhojen ideoidensa kimpussa ja kirjoittajan työpöydällä on ainakin lupaavasti nimetty käsikirjoitus *The Psychology of Place: Revisited*.

Lähteet

Canter, D. (1988). Environmental (social) psychology: An emerging synthesis. Teoksessa D. Canter, J. C. Jesuino, L. Soczka & G. M. Stephenson (toim.) *Environmental Social Psychology* (s.1–18). Springer.

Rauhala, L. (1977). Ihmiskäsitys arkkitehtuurin kannalta. *Arkkitehti*, 8, 49–51.

Kirjoittaja

Eemeli Hakoköngäs, VTT, yliopistonlehtori, sosiaalipsykologia, Helsingin yliopisto, eemeli.hakokongas@helsinki.fi